

VII. DVARVIETĖS

Zenonas Baubonis

Pilaitės piliakalnio teritorijos žvalgymas

1995 m. LKPC užsakymu, siekiant nustatyti vietos kultūrinę vertę, žvalgyta Pilaitės piliakalnio (Vilniaus m.) ŠR pašlaitėje už įlomės esanti kalva. Ji pailga ŠR-PV kryptimi, 60 m ilgio, 20-25 m pločio.

Aukštumos centrinėje dalyje ištirtas 10 m² plotas ir iškasti du 1 m² šurfai. Pirmasis šurfas kastas kalvos ŠR šlaite, antrasis - tarp jos ir piliakalnio esančioje įlomėje.

Tirtame plote aptiktas XVII-XVIII a. 25-30 cm storio pilkas smėlingas su degėsiomis kultūrinis sluoksnis. Jame daug įvairaus dydžio tinko, blogai degto molio plytų gabaliukų. 30-32 cm gilyje atidengta ŠV-PR kryptimi stovėjusio medinio pastato dviejų lygiagrečiai ėjusių 30-35 cm pločio sienų pėdsakai su išlikusiais sienų fragmenteliais. Atidengta pastato dalis 2,8 cm ilgio, 2,2 m pločio. Atidengtoje pastato ŠV dalyje aptiktas plūkto su degėsiomis molio krosnies padas. Tyrinėtame plote aptiktas 13 cm pločio, 7 cm storio, 10 cm ilgio blogai išlikęs degtos plytos kampas. 30 cm storio kultūrinis sluoksnis aptiktas ir ŠR kalvos šlaite.

Įlomėje iškastame šurfe kultūrinio sluoksnio nerasta.

Ši kalva turėtų būti saugoma kaip vientisa piliakalnio ir buvusio dvaro sodybos teritorija.

Vladimiras Grišinas

1994 m. archeologiniai tyrimai Siesikų dvare

1994 m. Siesikų dvaro teritorijoje (Ukmergės r.), prie tvenkinio, melioracijos darbų metu buvo vykdomi žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Tvenkinys įrengtas 40 m į P nuo centrinės sodybos, orientuotos V-R kryptimi. Tvenkinio ilgis 190 m, plotis 20-35 m. Archeologinių tyrimų tikslas buvo nustatyti kultūrinio sluoksnio storį, aptikti galimas gynybinius

įtvirtinimų - gynybinio griovio, gynybinių sienų, vartų bei tilto - liekanas. Tvenkinio krantus buvo tikslinga tyrinėti kasant tranšėjos formos šurfus - tokiu būdu buvo įmanoma nustatyti tvenkinio krantų kitimo dinamiką, kai jis priaugdavo durpių ir būdavo valomas. Iš viso tokių šurfų-tranšėjų buvo iškasta 6: 1 - P krante, 1 - R krante ir 4 - Š. Kiti tyrimai vyko 5 nedideliuose plotuose.

Senesnio kultūrinio sluoksnio negu XIX a., išskyrus vieną šiukšlių duobę su XVII a. keramika (šurfas Nr.4), visoje tiriamoje teritorijoje nerasta. Kai kur kultūrinis sluoksnis buvo visiškai sunaikintas ir įžemio paviršiuje buvo tik supiltiniai sluoksniai (šurfai Nr.1-6). Žinoma, kad dvaras statytas XVI a. pradžioje. 1746 m. kovo 6 d. sutartimi Leonas Radvila Siesikus už 40000 lenkiškų auksinų pardavė Ukmergės pilininkui Konstantinui Martynui ir Marcijonai Daugėlams. Dvaras nupirtas su apgriuvusiais rūmais, visais ūkio pastatais bei kluonais, su ežeru, mišku, Siesikų miesteliu. Nuo to laiko, ypač XIX-XX a., dvare buvo vykdomi plačios apimties rekonstrukcijos darbai. Dėl jų daugelyje vietų buvo sunaikintas ir galbūt išvežtas kultūrinis sluoksnis. Kad ankstyvesnis kultūrinis sluoksnis visgi egzistuoja, patvirtino surastas nedidelis kiekis XVI-XVII a. keramikos, kuri išsimėčiusi po visą dvaro teritoriją. Daugiausia šukių rasta ežero krante.

1725 m. balandžio 23 d. buvo sudarytas Siesikų dvaro aprašymas, kuriame užfiksuota mažai pakitusi pirmoji rūmų struktūra bei dvaro sodyba. Jame paminėti dviejų aukštų įvažiuojamieji vartai. Plote Nr.1, prie įėjimo į sodybą ir tiriant kelio pylimą, supiltą per tvenkinį, buvo tikimasi rasti jų liekanas. Bet jokių vartų pamatų nerasta. Aptiktas tik tvenkinio krantas ir vėlyvi XX a. supiltiniai sluoksniai ant jo. Po supylimu aptikti akmenys, 7-7,5 cm storio plytų nuoskalos, XVII-XIX a. glazūruotos ir neglazūruotos keramikos fragmentai. Gali būti, kad čia pylimui panaudotos išgriautų vartų ar dar kokių nors statinių liekanos. Vis dėlto pamatų reikėtų ieškoti toliau plečiant kasinėjimų ribas.

1725 m. dvaro aprašyme minimas virtuvės rūmas, kur yra mūrinė virtuvė, pirkia su kamera ir priemene, pirkioje - žalia krosnis, gale - virtuvės rūmų kepykla su priemene ir kamara. Plote Nr.3 ir šurfe Nr.3, 65 m į PV nuo dvaro pastato PR kampo, atidengtos sugriauto pastato, kurį vietiniai vadina virtuve, sienų liekanos, grindų ir tvoros pamatų fragmentai. Kultūriniame

sluoksnyje, esančiame po grindimis, rasta XVII-XIX a. keramikos, pagal kurią galima teigti, kad pastatas statytas ne anksčiau kaip XIX a. antroje pusėje. Tačiau iš mikroreljefo matyti, kad aptiktos sienų liekanos yra tik pastato dalis. Tikriausia tai vėlyvesnis priestatas, pristatytas į Š nuo XVI-XVII a. virtuvės, nurodytos 1725 m. aprašyme.

Pagal Siesikų fundatoriaus sumanytą pilis priklausė didikų rūmų-pilių, skirtų gyvenimui ir gynybai, tipui. Ji vienintelė iš tokio tipo pilių nedaug pakitusi išliko Lietuvoje iki šių dienų. Be bokštų, pritaikytų artilerijos gynybai, pilies struktūroje didelį vaidmenį vaidino vandens fortifikacijos. Pylimai ir grioviai greičiausiai vėliau buvo performuoti. Griovių žymės iki šiol matyti dvaro V ir R dalies mikroreljefe. Šiuo metu dvaro P dalyje esantis tvenkinys greičiausiai buvo iškastas XIX a. viduryje arba antroje pusėje. Vėliau jis keletą kartų buvo valomas rankomis. Tai patvirtina ant buvusių tvenkinio krantų rastas molis ir smėlis. Daug kartų valant tvenkinį jis pakeitė savo vietą, todėl dabartinis tvenkinio krantas 14-15 m pasislinkęs į P.

Eugenijus Ivanauskas

Zoviškių senovės gyvenvietės (Anykščių r.) kasinėjimai 1994 metais

Zoviškių senovės gyvenvietė yra 200 m į ŠR nuo tilto per Jaros upę kelyje Utena-Kupiškis, Jaros kairiajame krante. Senovės gyvenvietė laikoma apie 60 m skersmens ir iki 4-5 m aukščio nuo upės pakilusi kalvelė, kuri ilgą laiką buvo ariama.

Dvaro laikotarpio radiniai kalvelėje buvo aptikti dar 1976 m., kada šio straipsnio autorius čia pastebėjo koklių ir puodų šukių, rado mėlyno stiklo karoliuką ir Stanislovo Augusto Poniatovskio grašį. 1985 m. LII (vad. A.Girininkas) kasinėjant Jaros akmens amžiaus gyvenvietę, minėtoje kalvelėje buvo iškastas vienas 1 m² šurfas, aptiktas plonas kultūrinis sluoksnis su grublėtosios keramikos šukėmis. 1988 m. senovės gyvenvietę žvalgė LKPC (žr. ATL 1988 ir 1989 metais. V., 1990. P.205), nustatė jo